

STRUCTURA ȘI LEGITĂȚILE FORMĂRII ATITUDINILOR LA PERSONALITATE

Vasile PANICO, Tatiana MUNTEANU

Universitatea de Stat din Tiraspol

The thesis is devoted to the problem of determining the structure and legitimacy of training attitudes to personality.

After the study of theoretical sources, the concept and the components of attitudes in external (pedagogical) and internal (psychological) plan have been materialized.

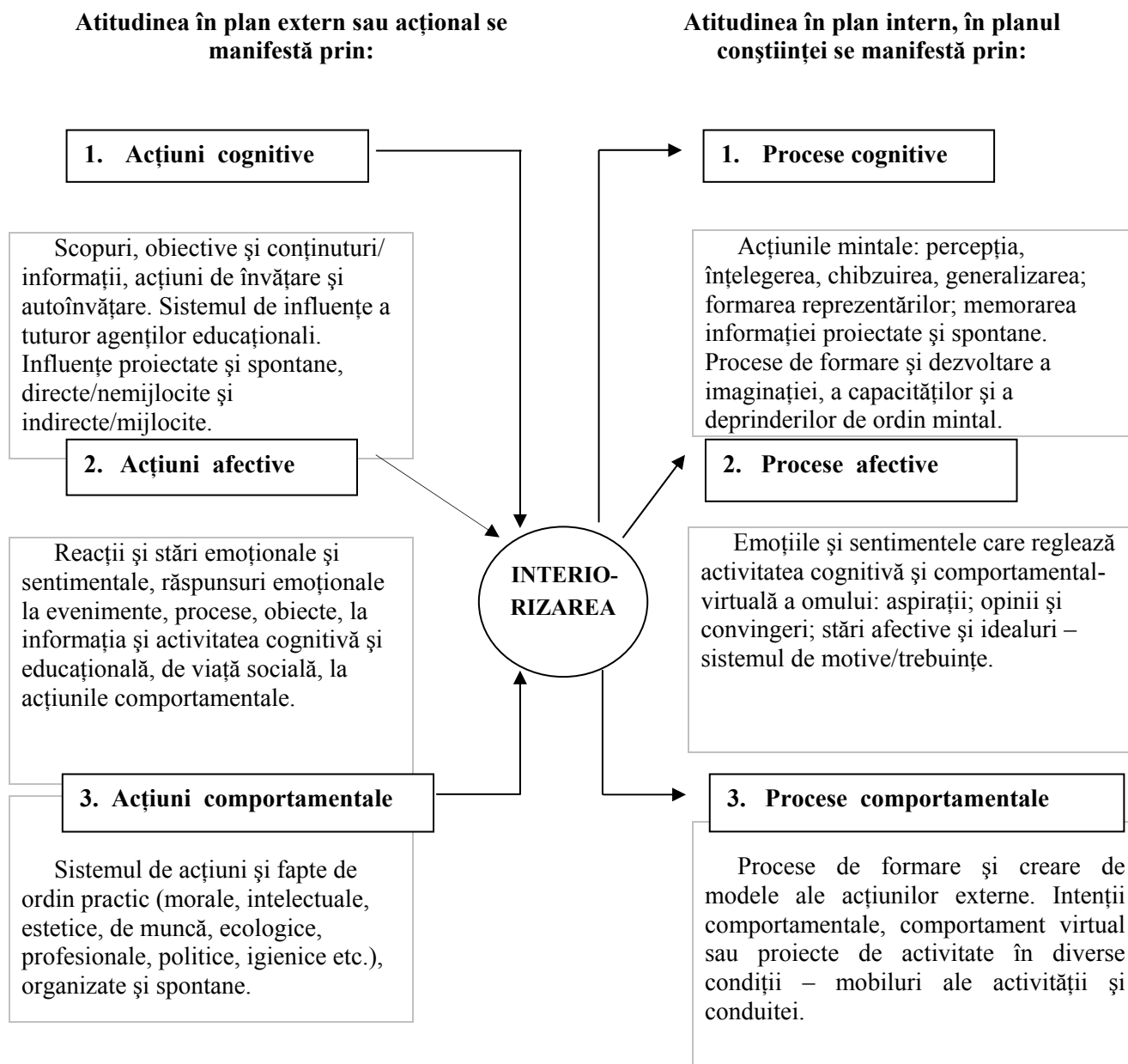
According to the structure and connection, relationship of internal plan (consciousness) and of external plan (pedagogical), the legitimacy of forming attitudes to personality have been established.

Formarea și dezvoltarea personalității este determinată de sistemul de atitudini sau relații sociale în care activează omul. Relațiile de viață condiționează formarea atitudinilor subiective la personalitate, care se manifestă în acțiuni, stări afective, interese, motive, tendințe și modalități de evaluare și autoevaluare a proceselor sociale, a fenomenelor naturale, a vieții personale și a celor cu care contactează în mod direct sau indirect. Atitudinile subiective ale personalității (sistemul de motive sau trebuințe) sunt determinate de poziția ei dinamică în sistemul de relații sociale. Sistemul de atitudini realizat de către individ în cadrul activităților de viață îl reprezintă pe acesta în calitate de subiect social, ca personalitate [3]. Atitudinile se formează și se dezvoltă numai în activitățile de viață ale personalității [8]. Tipul, conținutul, ierarhia și dinamica atitudinilor, în ultimă instanță, sunt determinate de poziția ocupată de personalitate în sistemul de activități sociale, de dinamica vieții sociale a personalității. Toate tipurile de atitudini constituie un sistem complex, flexibil și deschis.

Conceptul/termenul „atitudine” este tratat/definit în mod divers în științele psihopedagogice: a) în dependență de nivelul și gradul de abstractizare/generalitate a acestui concept; b) în conformitate cu componenții structurali ai atitudinii (componenta cognitivă, afectivă și conativă); în dependență de obiectul de studiu/cercetare al științei. Fiecare știință tratează termenul „atitudine” reieșind din obiectul concret de cercetare. Astfel, științele sociale examinează/abordează atitudinile ca relații/raporturi/legături între idei, fapte, procese, valori, persoane, state etc. În științele psihopedagogice termenul „atitudini” se abordează/se definește ca formațiuni, structuri sau mobiluri psihice ale personalității [2], ca mobilitate relativ constantă a individului sau grupului față de anumite laturi ale vieții sociale și față de propria persoană [4], ca poziție a unei persoane sau a unui grup de acceptare sau respingere cu o intensitate mai mare sau mai mică a obiectelor, fenomenelor, persoanelor sau instituțiilor [1], ca relații sociale interiorizate, predispoziții mentale dobândite, mai mult sau mai puțin durabile de a reacționa în mod caracteristic față de persoane, obiecte, situații, idei sau idealuri cu care individul vine în contact [5, 6].

Psihologia contemporană constată/afirmă că atitudinile, în plan intern, includ trei componente fundamentale: cognitivă, afectivă și comportamentală sau conativă. În plan extern, atitudinile se manifestă prin procese cognitive (sistemul acțiunilor de învățare și autoînvățare) orientate, organizate (cât și cele spontane), procese afective – emoțiile și sentimentele. Emoțiile și sentimentele reprezintă un sistem de semnale interne care exprimă corespunderea sau necorespunderea activităților și obiectelor motivației personalității. Ele reprezintă relația dintre motiv și posibilitățile succesului [7, 8]. Componenta următoare a atitudinilor o reprezintă acțiunile comportamentale care se manifestă prin totalitatea de acțiuni, reacții motorii, fapte de ordin moral, profesional, intelectual, ecologic, politic, estetic, de muncă etc. În plan pedagogic, atitudinile pot fi definite ca un sistem de relații sau raporturi subiective ale personalității/grupului de oameni acțional cognitive, afective și comportamentale de ordin moral, ecologic, profesional etc., de evaluare și valorizare a fenomenelor și proceselor din lumea înconjurătoare. Atitudinile exprimă valoarea/semnificația personală, de grup și socială a fenomenelor, proceselor și rezultatele lor.

Relația/raportul dintre planul extern (pedagogic) și planul intern (psihologic) al atitudinilor sau dinamica extern-intern a atitudinilor poate fi redată prin următoarea schemă/formulă:

Atitudinile de viață (din planul extern) se interiorizează și formează sfera motivațională a personalității. În planul intern (al conștiinței) atitudinile se modifică, se generalizează, obțin valoare/semnificație și se schimbă permanent. În planul conștiinței, atitudinile se ierarhizează în dependență de valoarea lor personală, de grup și socială. Atitudinile în planul conștiinței modelează acțiunile externe, mobilizează intențiile comportamentale, activează, organizează și direcționează comportamentul. Ele evaluează fenomenele, procesele, obiectele din lumea înconjurătoare și servesc ca mijloc sau factor de autorealizare și de valorificare a propriului potențial.

În cadrul exteriorizării atitudinile, la fel, se supun unor schimbări/modificări. Ele sunt de alt nivel de dezvoltare și putere energetică. Acțiunile cognitive, afective și comportamentale sunt de alt gen și nivel de dezvoltare și nu sunt identice întocmai cu cele din planul intern, din planul conștiinței.

Omul nu se comportă întotdeauna în conformitate cu atitudinile formate sau create. Comportamentul real este determinat de valoarea fenomenelor, proceselor, obiectelor pentru sine și alți oameni, de satisfacerea sau nesatisfacerea motivelor/trebuințelor, de ierarhia lor valorică personală, de grup și socială, de condițiile permanente schimbătoare de viață și activitate ale omului. Comportamentul real este determinat de nivelul de formare/dezvoltare a fiecărei componente a atitudinilor din planul intern: cognitivă, afectivă și conativă (experiența proiectată); de corelarea și articularea acestor componente.

Comportamentul real/explicit este determinat de nivelul de generalizare a atitudinilor din planul intern/al conștiinței și așteptările de viață ale personalității. Atitudinile sunt ierarhizate, unele subordonându-le pe celelalte. Ierarhizarea atitudinilor în planul conștiinței se modifică permanent. În situațiile de viață și activitate în permanentă schimbare unele atitudini de valoare/semnificație scăzută pot obține o importanță majoră.

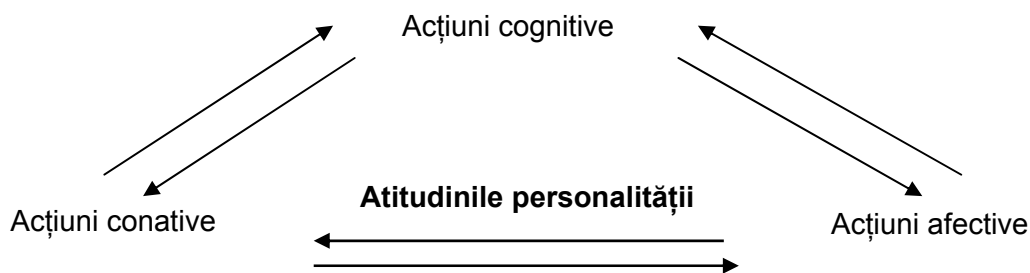
Între componentele atitudinilor umane nu există relații de echilibru după/conform nivelului de dezvoltare, după valoare, modalități și intensitate de manifestare, după durabilitate și aria de manifestare. Fiecare componentă poate avea nivel divers de dezvoltare (cognitivă: reprezentări, noțiuni, judecăți, sisteme de idei și cunoștințe etc.; motivațional-afectivă: aspirații, stări afective, opinii, convingeri și idealuri; conativă: sistem de acțiuni și fapte). Componenta conativă traduce într-un sistem de acțiuni și fapte pe celelalte două. Atitudinile ajută omului să selecteze din lumea înconjurătoare fenomenele, procesele și obiectele de valoare personală. Din această cauză atitudinile au natură duală: pozitive și negative. Atitudinile în planul intern/în planul conștiinței reprezintă un comportament virtual/model de activitate, iar în planul extern ele reprezintă un sistem de acțiuni și fapte, reacții motorii, verbale și afective.

Componenta afectivă reprezintă nucleul atitudinii. Emoțiile și sentimentele energizează actele de comportare umană. Prin educație și instruire, prin influența tuturor factorilor și activităților orientate / direcționate și spontane se schimbă și se dezvoltă atitudinile umane. Sistemul educațional permanent asigură o dezvoltare dinamică/permanentă a atitudinilor. Educația și instruirea reprezintă factorul dominant în formarea și dezvoltarea dinamică a atitudinilor valorice.

Atitudinile personalității se realizează prin limbaj, acte de conduită socială, în credințe și judecăți de valoare, în opinii, convingeri, idealuri și stereotipuri – în toate comportamentele posibile: morale; profesionale; culturale; juridice; politice etc. Atitudinile se formează și se dezvoltă în cadrul procesului de educație, de socializare a personalității. Deci, strategiile de educație și instruire reprezintă și strategii de formare a atitudinilor, a dimensiunilor cognitive, afective și conative. Reieșind din structura tridimensională, conchidem că strategiile de formare și autoformare a atitudinilor se clasifică în trei grupe mari:

- strategii de formare și autoformare a componentei cognitive;
- strategii de formare și autoformare a componentei afectiv-emoționale;
- strategii de formare și autoformare a componentei conative/comportamentale.

A educa înseamnă a schimba/dezvolta componentele atitudinilor. Printr-o formulă mai simplă, educația poate fi definită ca un proces orientat spre un scop bine determinat de formare și autoformare a atitudinilor valorice (a componentei cognitive, afective și comportamentale). Componenta afectivă reprezintă elementul de bază/fundamental al educației sau nucleul atitudinii. Relația dintre componentele atitudinii este condiționată de legitatea – interdependența dintre acțiunile cognitive, afective și conative/comportamentale. Această legitate poate fi redată prin următoarea formulă:

Odată cu dezvoltarea societății se schimbă/modifică permanent și atitudinile. De aici reiese următoarea legitate: caracterul istoric și dinamic al atitudinilor. Relația/raportul dintre educație și atitudine se reflectă (se realizează) prin următoarea legitate: interdependența dintre procesul de educație și procesul de formare a atitudinilor la personalitate. Aceste două procese corelează și articulează între ele. Atitudinile se formează sub influența factorilor orientativi sau valorici (educației), cât și sub/prin influența factorilor spontani (care, în unele cazuri, sunt lipsiți de putere valorică). Omului, ca ființă biopsihosocială, îi sunt proprii și unele trebuințe/motive de ordin negativ (atitudini formate în planul conștiinței și neacceptate social ca valorice). Acestea creează un sistem de relații contradictorii permanente în formarea și dezvoltarea personalității. De aici reiese următoarea legitate: interdependența dintre factorii orientativi/valorici și factorii spontani/nonvalorici,

pe de o parte, și atitudinile pozitive și negative prezente în planul intern/în planul conștiinței la personalitate, pe de altă parte. O altă legătură este interdependența procesului de educație/autoeducație a atitudinilor și de dezvoltare/autodezvoltare a personalității. Atitudinile sunt orientate spre satisfacerea trebuințelor motivelor personalității. Obiectul trebuințelor/motivelor servește și ca obiect al atitudinilor. Fiecărui tip de activitate socială îi corespunde un anumit tip adecvat de atitudine. Această relație poartă caracter relativ, fiindcă valoarea obiectelor, proceselor, fenomenelor este determinată nu numai de atitudinile directe, dar și de un set de atitudini legate indirect de activitate. Astfel, activitatea de învățare a elevului de vârstă școlară mică este stimulată nu numai de atitudinile cognitive directe (a obține noi cunoștințe, priceperi, deprinderi și capacități; curiozitatea; tendința de a descoperi), dar și de atitudini legate indirect de procesul de învățare (atitudinea datoriei și responsabilității; atitudinile profesionale și de muncă; estetice; de viață cotidiană etc.). Viața, activitatea omului este stimulată, energizată, organizată, reglată, direcționată și valorizată nu numai de atitudinile directe, dar și de cele indirecte care uneori au un impuls și putere energetică mult mai mare. De astfel de plurifuncționalitate, a atitudinilor trebuie să țină cont toți agenții educaționali. Astfel, atitudinile morale, cognitive, estetice pot fi prezentate, deci pot stimula și energiza, direcționa și valoriza orice activitate umană și viceversa – orice atitudine valorică sau nonvalorică poate fi formată și dezvoltată prin intermediul a mai multor tipuri de acțiuni, procese, fenomene, fapte, obiecte sau lucruri. Așadar, afirmația că instruirea realizează funcția educativă/de formare a atitudinilor nu este pe deplin corectă, ca și afirmația – familia reprezintă elementul/factorul fundamental care asigură formarea tuturor trebuințelor complexe ale copiilor. Atât școala, cât și familia pot realiza atare funcții dacă în acțiunile lor acești agenți educaționali se vor călăuzi de anumite legături, vor respecta principiile educației și de dezvoltare a psihicului uman, vor crea condiții optime de învățare, de viață, de activitate, vor aplica strategii adecvate în organizarea activităților și atitudinilor, vor stimula permanent creșterea și dezvoltarea valorică a personalității.

În formarea/educarea atitudinilor este necesar a respecta următoarele principii: principiul anticipativ; principiul corelării și articulării; principiul interferenței; principiul raportării atitudinilor din planul extern/educațional la cele din planul intern/planul conștiinței; principiul dezvoltării inegale a atitudinilor și a componentelor lor; principiul condiționării (dependență de condițiile de viață, de organizare a vieții și activității); principiul racordării procesului de formare a atitudinilor la activitatea primordială și noile formațiuni psihice caracteristice perioadelor de vârstă a personalității; principiul dinamismului în formarea atitudinilor; principiul mobilizării stimulative a atitudinilor legate/raportate direct și indirect de activitate; principiul asociativ în formarea atitudinilor; principiul dinamic sau schimbării permanente a atitudinilor; principiul direcționării, organizării și stimulării comportamentului real/de viață; principiul de autorealizare și valorificare a propriului potențial; principiul utilității, evaluării și autoevaluării; principiul selectiv al atitudinilor.

Referințe:

1. Chelcea S., Iluț P. Enciclopedie de psihosociologie. - București: Editura Economică, 2003.
2. Jude I. Psihologia socială și optim educațional. - București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2002.
3. Panico V. Sisteme și subsisteme de atitudini către activitatea de învățare și autoînvățare. Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. Volumul III. - Chișinău, 2002.
4. Popescu Neveanu Pavel. Dicționar de psihologie. - București: Editura Albatros, 1987.
5. Roșca Al. Creativitate generală și specifică. - București: Editura Academiei RSR, 1981.
6. Sălăvăstru D. Psihologia educației. - București: Polirom, 2004.
7. Выготский Л. Педагогическая психология. - Москва: Издательство Педагогика, 1991.
8. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2-х томах, Т.2. - Москва: Издательство Педагогика, 1983.

Bibliografie:

1. Cucoș C. Pedagogie. - Iași: Polirom, 2002.
2. Momanu M. Introducere în teoria educației. - Iași: Polirom, 2002.
3. Tonu Malim. Psihologia socială. - București: Editura Tehnică, 2003.
4. Zlate M. Introducere în psihologie. - Iași: Polirom, 2000.
5. Абрамова Т.С. Возрастная психология. - Москва: Издательство Академический Проект, 2001.
6. Ананьев Б. О субъекте психологической деятельности. - Москва: Издательство Наука, 1973.

Prezentat la 23.11.2009